Голові разової спеціалізованої вченої ради ДФ 41.884.121 (ID – 17241) Одеського державного університету внутрішніх справ доктору юридичних наук, професору Галунько В.М.

РЕЦЕНЗІЯ

доктора філософії, доцента Медведенка Сергія Вікторовича на дисертацію Питомця Артема Валерійовича на тему «Морально-етичні засади діяльності адвоката у кримінальному провадженні», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 26 – Цивільна безпека за спеціальністю 262 – Правоохоронна діяльність

Актуальність проведеного дослідження.

Реалізація права на професійну правничу допомогу забезпечує особі можливість максимального захисту її інтересів у будь яких сферах та ситуаціях. Адвокат не лише представляє інтереси довірителя, у межах кримінального провадження він виступає повноправним учасником механізму правоохоронної діяльності, без якого неможлива реалізація таких її ключових завдань, як захист прав і свобод особи, забезпечення законності та справедливості при застосуванні примусових заходів держави. Саме тому морально-етичний вимір адвокатської діяльності становить предмет не лише юридичної, а й правоохоронної науки.

Ефективність правоохоронної діяльності в кримінальному провадженні визначається як рівнем правової врегульованості, так і якістю професійної взаємодії всіх її суб’єктів. Адвокат щодня вступає у складну взаємодію зі слідчими, детективами, прокурорами та суддями, і характер цих відносин безпосередньо впливає на оперативність розкриття злочинів, дотримання процесуальних строків, повноту з’ясування обставин справи та, зрештою, на рівень довіри громадян до правоохоронної системи.

У цій взаємодії формальні процесуальні норми вичерпують себе: вони задають межі повноважень, однак не визначають, як адвокат повинен поводитися в ситуаціях морального вибору – коли інтереси клієнта конфліктують із вимогами законності, коли професійна таємниця зіштовхується із суспільним інтересом, коли перемога у справі досяжна лише ціною недобросовісної тактики. Саме морально-етичні засади заповнюють цю нормативну прогалину, виступаючи внутрішнім регулятором поведінки учасника правоохоронної діяльності.

Актуальність дослідження також зумовлена тим, що сучасна правоохоронна практика переживає період інтенсивних трансформацій. Реформування органів досудового розслідування та прокуратури, євроінтеграційне наближення національного законодавства до стандартів ЄС, цифровізація кримінального процесу, а також досвід здійснення правосуддя в умовах воєнного стану суттєво змінюють як зміст, так і умови професійної діяльності всіх суб’єктів правоохоронної діяльності, включно з адвокатурою. У цих умовах набувають особливої гостроти питання добросовісності, професійної незалежності, недопущення зловживань процесуальними правами – те, без чого неможливе функціонування ефективного та легітимного механізму протидії злочинності.

Не менш важливим є і освітній вимір актуальності теми. Підготовка фахівців за освітньо-професійною програмою «Правоохоронна діяльність» передбачає формування у здобувачів не лише професійних компетентностей, а й стійких морально-етичних орієнтирів як невід'ємної складової професійної культури майбутнього працівника правоохоронних органів. Дослідження морально-етичних засад діяльності адвоката створює методологічне підґрунтя для вдосконалення відповідних навчальних дисциплін та професійної підготовки в системі правоохоронної освіти.

Водночас серед масиву наукових напрацювань, присвяченому правоохоронній діяльності, адвокатська діяльність традиційно розглядається переважно з процесуально-правових позицій, тоді як розробленість її

морально-етичного виміру залишається недостатньою. Невирішеними є і питання співвідношення моральних та професійно-етичних вимог у діяльності адвоката як суб'єкта правоохоронної діяльності, механізмів їх інституційного забезпечення та впливу на ефективність і законність кримінального провадження.

Отже, актуальність дослідження спрямованого на вирішення наукових завдань, що мають істотне значення для розвитку теорії правоохоронної діяльності, вдосконалення інституційних механізмів забезпечення законності в кримінальному провадженні, підвищення рівня професійної етики учасників правоохоронної діяльності, зокрема розв'язання морально-етичних дилем адвокатської діяльності та зміцнення довіри суспільства до правоохоронної системи держави не викликає сумнівів.

Достовірність, обґрунтованість висновків та наукових положень дисертації забезпечується комплексним підходом автора до дослідження, об'ємом проаналізованих і досліджених джерел. Дисертант ґрунтовно проаналізував теоретичні засади морально-етичної складової адвокатської діяльності, нормативно-правову базу (зокрема Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правила адвокатської етики), судову практику, рішення Європейського суду з прав людини, а також вітчизняну та зарубіжну літературу. Застосування загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження (діалектичного, системно-структурного, функціонального, порівняльно-правового, формально-юридичного, методу правового моделювання та інших) дозволило послідовно розкрити зміст морально-етичних засад діяльності адвоката у межах кримінального провадження та ідентифікувати наявні проблеми їх реалізації.

Висновки дисертації логічно випливають із проведеного аналізу, є внутрішньо узгодженими та відповідають поставленим завданням дослідження. Вони відображають як теоретичні узагальнення, так і практично орієнтовані результати. Рекомендації щодо вдосконалення законодавства,

Правил адвокатської етики та практики застосування морально-етичних стандартів у кримінальному провадженні мають належну аргументацію та можуть бути використані в нормотворчій, правозастосовній і науково-педагогічній діяльності.

Загалом ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації відповідає вимогам, що ставляться до робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи є достатньо вираженою та переконливо обґрунтованою. Дана дисертація є одним із перших в Україні комплексних монографічних досліджень морально-етичних засад діяльності адвоката у кримінальному провадженні. На основі сучасних досягнень правничої науки, аналізу національного законодавства, Правил адвокатської етики, практики їх застосування, міжнародних і європейських стандартів адвокатської діяльності, а також з урахуванням актуальних викликів кримінального провадження автором розроблено цілісну концепцію морально-етичного забезпечення професійної діяльності адвоката як учасника механізму кримінальної юстиції.

До положень, які характеризуються науковою новизною, належать, зокрема:

– обґрунтування концептуального підходу, відповідно до якого морально-етичні засади діяльності адвоката у кримінальному провадженні становлять первинний аксіологічний рівень регулювання адвокатської діяльності, а також розроблення авторської трирівневої моделі (фундаментальні моральні цінності – професійно-етичні принципи – стандарти професійної поведінки);

– розроблення цілісної концепції морально-етичних дилем адвокатської діяльності у кримінальному провадженні, формулювання авторського визначення таких дилем, їх класифікація та обґрунтування методології професійного етичного балансування;

– обґрунтування комплексного підходу до вдосконалення морально-етичних засад діяльності адвоката, що охоплює нормативний, інституційний та професійно-культурний рівні забезпечення.

Здобувачем проведено плідний пошук, який надав можливість для: удосконалення розуміння еволюції адвокатської моралі та систематизації сучасних концепцій адвокатської моралі (клієнтоцентрична, публічно-правова, інтегративна моделі); розвитку підходу до механізму нормативної інституціоналізації морально-етичних засад; пропозиції концепції етичної комунікації адвоката; розмежування процесуальних та морально-етичних меж реалізації процесуальних прав адвоката; обґрунтування авторського визначення зловживання процесуальними правами та систему критеріїв його встановлення; подальшого розвитку підходу до юридичної відповідальності за порушення професійної етики як ціннісно-правового інституту та концепції трирівневої етичної превенції.

Дістали подальшого розвитку ідеї щодо моделей регулювання професійної етики адвоката та концепція адаптивної моделі професійної етики, яка поєднує стабільність фундаментальних принципів із можливістю динамічного вдосконалення професійних стандартів.

Зазначені положення наукової новизни є логічно структурованими, мають належне теоретичне обґрунтування та практичну спрямованість, відповідають сучасному рівню розвитку вітчизняної науки та потребам удосконалення правового регулювання адвокатської діяльності у кримінальному провадженні.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дисертація є завершеною самостійною науковою працею, що відзначається логічною структурою, послідовністю викладу матеріалу та внутрішньою цілісністю.

Зміст роботи повністю відповідає визначеній меті й поставленим завданням, забезпечує комплексний і системний підхід до дослідження обраної проблематики. Матеріал викладено чітко, аргументовано, з належним рівнем наукової обґрунтованості.

Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам. Структура роботи, стиль викладу, бібліографічний апарат та загальне технічне оформлення виконані на належному рівні і не викликають суттєвих зауважень.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (175 найменувань), 3 додатків.

Дослідження відповідає спеціальності 262 – Правоохоронна діяльність.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження. Сформульовані автором висновки, пропозиції та рекомендації мають прикладну спрямованість і можуть бути використані для підвищення ефективності реалізації морально-етичних засад адвокатської діяльності у кримінальному провадженні, удосконалення нормативно-правового регулювання етичних стандартів адвокатури та розв'язання практичних проблем їх застосування.

Одержані результати можуть знайти застосування:

– у правотворчій діяльності – при підготовці змін і доповнень до Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», удосконаленні Правил адвокатської етики та актів органів адвокатського самоврядування;

– у правозастосовній діяльності – адвокатами при вирішенні складних етичних ситуацій, органами адвокатського самоврядування (зокрема кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями) під час розгляду дисциплінарних справ, а також іншими учасниками кримінального провадження;

– у науково-дослідній сфері – як теоретичне підґрунтя для подальших досліджень у галузях кримінального процесу, адвокатури, юридичної деонтології та професійної етики;

– у навчальному процесі – при підготовці навчальних дисциплін, підручників, посібників і методичних матеріалів, а також у системі підвищення кваліфікації адвокатів та стажуванні кандидатів на отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.

Практична цінність роботи підтверджується наявними актами впровадження, що свідчить про реальне використання результатів дослідження у практичній, навчальній та науковій діяльності.

Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації є достатньою,.

Основні положення й результати дослідження відображено в 11 наукових працях, з яких 4 – статті у фахових виданнях України з права, 1 – стаття у зарубіжному фаховому виданні з права, 1 – стаття у науковому виданні з права, 5 – тез доповідей на всеукраїнському круглому столі, всеукраїнських, міжнародних науково-практичних конференціях. Зазначені публікації дисертанта свідчать про його методичну роботу над розв'язанням поставленого наукового завдання протягом підготовки дисертації. Наукові публікації достатньою мірою відображають основні результати дослідження.

Дотримання вимог академічної доброчесності. За результатами ознайомлення з представленою роботою порушень вимог академічної доброчесності не помічено. Автором коректно використано наукові джерела, належним чином оформлено посилання на праці інших дослідників, нормативно-правові акти та судову практику. Ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації даних у дисертації не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження.

Оцінюючи актуальність, своєчасність та рівень виконання, наукового дослідження, відмітивши якісну та кропітку роботу дисертанта, сформовані результати дисертації та їх наукову новизну, разом з тим, не можна не звернути увагу на деякі положення, які потребують додаткового висвітлення, обґрунтування чи уточнення під час публічного захисту.

1. Звертає на себе увагу, що в дослідженні Правилам адвокатської етики слушно надано статус головного національного акту, який завершує процес закріплення професійних цінностей у нормативній формі. Проте саме такий статус акту має й зворотний бік: внесення змін – актуалізація норм відбувається повільно, тоді як потреби правоохоронної практики – особливо в

умовах цифровізації судочинства – змінюються стрімко. Тому, імовірно, доцільно було б запропонувати інструмент, який дозволяв би органам адвокатського самоврядування видавати оперативні роз'яснення до чинних етичних норм, не змінюючи їхніх формулювань.

2. Позитивно оцінюючи запропоновану дисертантом багатокритеріальну модель кваліфікації зловживання процесуальними правами через оцінку межі між формальною законністю та етичною прийнятністю, варто відмітити наступне. З огляду на практику правозастосування, важливо уточнити, яким чином органи адвокатського самоврядування задля виключення суб'єктивізму під час дисциплінарного провадження зможуть чітко відокремлювати «дійсну домінуючу мету» захисника від його законної тактичної стратегії.

3. У 3 розділі дисертації обґрунтовано концепцію адаптивної моделі професійної етики, зокрема в контексті цифровізації та використання штучного інтелекту. Попри високу актуальність цього положення, на нашу думку, потребує уточнення питання про те, наскільки готові наявні інститути етичного регулювання в Україні до практичного контролю за дотриманням стандартів цифрової етики адвокатами у кримінальному провадженні.

Зазначені зауваження не впливають на позитивну оцінку наукового дослідження та не знижують його значущості для юридичної науки, однак можуть бути враховані автором у подальшій науковій діяльності

Висновок. Дисертація Питомця А.В. на тему «Морально-етичні засади діяльності адвоката у кримінальному провадженні» подана з метою присудження йому ступеня доктора філософії є самостійною кваліфікаційною науковою працею, виконаною на актуальну тему, яка містить нові науково обґрунтовані результати, що мають істотне значення для галузі знань 26 – Цивільна безпека.

Сформульовані автором висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною, мають значення як для науки, так і для правозастосовної практики та в сукупності розв'язують

важливе наукове завдання у сфері правоохоронної діяльності. Мета дослідження досягнута, завдання, поставлені здобувачем, виконані на належному рівні, у розділах дисертації вичерпно і повно викладено зміст власних досліджень здобувача, робота є завершеною науковою працею. Зміст дисертації відповідає спеціальності 262 – Правоохоронна діяльність.

Таким чином, дисертація «Морально-етичні засади діяльності адвоката у кримінальному провадженні», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 26 – Цивільна безпека за спеціальністю 262 – Правоохоронна діяльність, відповідає Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р., вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 та Порядку присудження ступеня доктора філософії та припинення дії рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Питомець Артем Валерійович за результатами публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 26 – Цивільна безпека за спеціальністю 262 – Правоохоронна діяльність.

Рецензент:

Директор навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної
поліції Національної поліції України
Одеського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософії, доцент **Сергій МЕДВЕДЕНКО**